

Samlandet i kris eller utveckling?

Bo Söderströms artikel om fjärlssamlade i förra numret av Fauna och Flora sätter fingret på en känslig fråga och har rört upp en del känslor. Här är några synpunkter från en som själv samlat skalbaggar sedan 10-årsåldern.

H Å K A N L J U N G B E R G

Artportalen och mötet mellan kulturer

Ser man till antalet aktiva ligger entomologin långt efter botaniken och ornitologin. Artportalen öppnar nu helt nya möjligheter för naturintresserade människor att ägna sig åt småkryp. Allt bättre digitalfoton möjliggör artbestämning även av knepiga arter. Med hjälp av Artportalens bildgalleri kan man också lätt få en bild granskad av sakkunniga. Detta är en fantastisk utveckling som vitaliserar hela entomologin och för första gången ger oss en rejäl chans att öka antalet aktiva insektsintresserade. Bildgalleriet omfattar inte bara stora insekter utan även ”svåra” djur som småfjärilar, flugor, stövsländor och hoppstjärtar. På sikt kommer vi att se resultatet av detta i form av inte bara en generell kunskaphöjning utan också en förbättrad återväxt av specialintresserade.

På Artportalen samlas nu människor med ett intresse för naturskådande och naturfoto, samlare som datalägger sin samling, inventerare som lagrar sina resultat, naturvårdare som söker kunskap och forskare som vill analysera fynddata. Människor med olika bakgrund kommer i kontakt med varandra, med databasen och bildgalleriet som gemensam skärningspunkt men med delvis helt skilda intressen och synsätt. En korsbefruktning som är mycket positiv, men som också kan leda till konflikter och missförstånd. I det läget är ödmjukhet och lyhördhet från alla sidor oerhört viktigt.

Samlandet som drivkraft – förneka inte men reflektera mera

Inom entomologin går en röd tråd från 1700-talets naturaliesamlade till idag, och fortfarande är samlandet inkörsporten till ett djupt och meningsfullt in-

seksintresse för många. Samlarintresse och sund vetgirighet står inte i motsats till varandra, utan är kompletterande drivkrafter. Utan amatörsamlarna står sig entomologin slätt, det måste understrykas.

Men: det är lika bra att lägga korten på bordet – den samlardrift som oftast är något positivt kan i olyckliga fall slå över i något som liknar spelberoende och andra maniska eller rentav destruktiva beteenden (som skådare vet är detta inte begränsat till samlare av fysiska individer utan gäller även samlare av den perfekta obsen eller det perfekta fotot). De flesta samlare jag pratat med är väl medvetna om detta, men det är också ett tabu som man väldigt ogärna vill kännas vid. Särskilt gentemot omvärlden vill man gärna hålla ihop och försvara entomologerna som kollektiv när samlandet ifrågasätts utifrån. En sådan kåranda är förstaelig, men kan tyvärr vara missriktad och leda till minskad trovärdighet.

Ett ökat intresse för insekter bland allmänhet och naturvårdare innebär att entomologers attityder ifrågasätts. Vi kan inte möta det på ett bra sätt utan att delvis omvärdera vårt eget beteende. Jag tror att samlande entomologer skulle vinna mer respekt på att ödmjukt erkänna samlandet som en drivkraft med övervägande positiva men även vissa negativa konsekvenser. För de flesta av oss är förhållandet till samlandet komplicerat och känsloladdat; man har en samlardrift som ibland hamnar i konflikt med sunt förnuft och samvete. Om entomologer ska vinna respekt måste vi klart och tydligt visa att vi tar den problematiken på allvar. När insamlandet av lättidentifierade, sällsynta insekter på välbesökta lokaler väcker anstöt så bör man kanske fråga sig: är det verkligen nödvändigt att fortsätta med det? Är den rätten vik-

tigare än goda relationer med andra naturintresserade människor? Man får inte glömma bort att man faktiskt avlivar levande varelser ute i naturen, och att det kräver eftertanke och respekt.

Det är viktigt att förstå att det inte finns någon skarp skiljelinje mellan ”seriösa” och ”oseriösa” insektssamlare. Insektssamlare går inte att dela in i naturmedvetna entomologer som osjälviskt arbetar för ökad kunskap om arterna och maniska filatelister med en komplett samling som främsta drivkraft. Det finns många exempel på hur båda aspekterna förenas i en och samma person. För att komma framåt måste vi därför skilja på sak och person: identifiera när samlandet är en positiv företeelse och när det inte är det. Entomologens tio budord handlar om just det: att inte brännmärka samlandet som sådant utan att avgränsa inom vilka ramar det är motiverat. Jag tror att budorden kan behöva förtydligas – i dialog med naturvårdare och icke-samlande entomologer – och att vi sedan behöver titta på hur de efterlevs.

Vad kan skådare och samlare lära sig av varandra?

Mångfalden av insekter är otrolig, och nästan alla är mycket små – kanske 95 % av våra över 30 000 insektsarter är under 5 mm långa. Det är ofta omöjligt att sätta sig in i en artrik insektsgrupp utan att avliva exemplar för granskning under hög förstoring. Att lära sig artbestämning i fält är bara möjligt för en bråkdel av arterna, och för att bli bra på fältbestämning krävs ofta en lång period av hemstudier. Man måste alltså ha klart för sig att den färdighet som behövs för att t.ex. kunna validera bilder på Artportalen (en förutsättning för Artportalens trovärdighet) ofta inte går att skaffa sig utan att bygga upp en egen samling.

Det finns fler starka argument för insamling. Användandet av dödande fallor kan vara det enda sättet att inventera ett områdes fauna. För att reda ut svåra grupper med morfologiskt ytterst snarlika arter behövs insamlat material, och nybeskrivna arter saknar historik om inte äldre material finns bevarat. Både naturvård och taxonomisk forskning har alltså behov av att det samlas även i fortsättningen. Ett kategoriskt avståndstagande från insamling tar inte hänsyn till vill-

koren för den som vill studera insekter. Samlandet är i många fall det enda verktyget för att tränga in i insektsvärlden. Där har skådarna mycket att lära sig av samlarna.

Inget av de ovanstående argumenten motiverar dock den typ av upprepad slentrianmässig insamling av lättbestämda arter på välkända lokaler som nu kritiseras. Här behövs en skärpning och en bättre efterlevnad av de budord som vi entomologer själva tagit fram. Som samlande entomolog är det lätt att avtrubbas, och det är ingen dum idé att så ofta som möjligt fråga sig: måste jag verkligen samla in den här individen?

Att stå emot samlaren och låta ett eftertraktat djur löpa kan vara en skön seger. Jag släppte en gång en gröngnistrande alvarlarvmördare för att inte göra bort mig inför en snygg tjej – det sved duktigt men gick över. Man kanske rentav kan lära sig makrofoto, ersätta en del av beläggen med bilder och närma sig skådarna på deras egen planhalva? Det går att nå längre med fältbestämning än vad många samlare tror, om man höjer blicken ur bestämningsnycklarna och försöker träna upp sitt öga i fält. Dessutom är det mycket roligare så. Där har samlarna mycket att lära sig av skådarna.

Slutord

Entomolog är den som intresserar sig för insekter – oavsett om man samlar eller inte. Om jag fick önska mig något skulle det vara att vi alla kunde enas om att samlarlusten faktiskt är en positiv drivkraft som kan hjälpa människor att ta sig över inläringströsklar och sätta sig in i svåra saker. Från en sådan gemensam utgångspunkt kunde vi sedan diskutera var man drar gränserna för vad som är lämpligt och vad som är mindre lämpligt, och hur vi från olika infallsvinklar kan hjälpas åt att utveckla entomologin. Vi har en lysande framtid ihop, men vi måste alla se över våra ståndpunkter och vara öppna för förändring för att komma dit. ■

Håkan Ljungberg

Entomolog vid ArtDatabanken.

E-post: hakan.ljungberg@artdata.slu.se